

Invloed van vroege taalstimulering op leren lezen

Leesplezier voor twee

Peuterleidsters en kleuterleerkrachten kunnen de taalontwikkeling van jonge kinderen bevorderen. Sleutelfiguren zijn zij, die achterstanden kunnen signaleren en repareren. Door te zorgen voor een rijke taalomgeving, bieden zij de beste preventie tegen taal/leesproblemen.

door Els Loman

Kinderen verschillen aan het begin van hun schoolloopbaan. Dat heeft soms te maken met hun individuele mogelijkheden en karaktertrekken en soms met bepaalde risico's die tot leerstoornissen kunnen leiden. Maar veelal is het onderscheid veroorzaakt door de omgeving waarin de kinderen opgroeien en de ervaringen die zij opdoen in de voorschoolse periode. Deze ervaringen zijn cruciaal. Er komen kinderen op school die al tussen de 1000 en 1700 uur zijn voorgelezen, 1000 uur Sesamstraat hebben gekeken of 1000 uur computerspelletjes hebben gespeeld. Zij hebben een grote voorsprong op het gebied van taal en lezen.

Uit onderzoek van Catherine Snow, expert op het gebied van voor- en voerschoolse educatie, blijkt dat verschillen in taalaanbod thuis resulteren in verschillen in taalontwikkeling. Deze verschillen hebben het duidelijkst verband met de sociale status of de opleiding van de ouders. Zij zijn sterk bepalend voor het verloop van de schoolloopbaan van een kind. Voor- en voerschoolse educatie kan deze invloeden van thuis compenseren en aanvullen en heeft daarom een belangrijke functie voor relatief taalarme kinderen.

Een vroege aanpak van onderwijsachterstand is zinvol. Preventie en vroegtijdige interventies zijn duidelijk effectiever dan late interventies of remedial teaching voor het taal/leessucces van jonge kinderen. Sinds 2000 bestaat er aandacht voor het jonge kind in de regeling voor- en voerschoolse educatie van het ministerie van Onderwijs, die ook een financiële basis biedt. De regeling legt expliciet de nadruk op het bestrijden van taalachterstanden bij allochtone peuters en kleuters. Zij beginnen hun schoolloopbaan doorgaans met een achterstand van ongeveer twee jaar op de gemiddelde Nederlandse leerling.

Om de taalontwikkeling van jonge kinderen te stimuleren zullen peuterspeelzalleidsters en kleuterleerkrachten kennis moeten opdoen van de verschillende fases en aspecten hiervan. Een goede (na)scholing zal dikwijls een vereiste zijn. Deze sleutelfiguren kunnen leren inschatten of er sprake is van een achterstand of een stoornis bij een kind. Op grond daarvan kunnen ze beoordelen welke maatregelen noodzakelijk zijn. Kinderen zijn op deze leeftijd zeer gevoelig voor vorming. Door goede interventies kunnen mogelijke (taal)achterstanden worden voorkomen.

De leidsters en leerkrachten zullen moeten leren de taalontwikkeling van de kinderen te stimuleren vanuit een be-

paalde visie. Ze moeten weten waar ze naar toe willen. Maar het succes van hun activiteiten mag niet alleen afhankelijk zijn van hun individuele kwaliteiten. Ook op instellingsniveau moet er aandacht zijn voor taalstimulering en de aansluiting van de peuterspeelzaal op de basisschool. Juist voor risicokinderen is een doorgaande taalontwikkeling belangrijk.

FUNDAMENT

De beste manier om ervoor te zorgen dat kinderen goed leren lezen is hun een goed fundament te geven. Peuters en kleuters van twee tot vijf jaar oud maken een spectaculaire groei door op verschillende taalgebieden. Juist dan ontstaat allerlei linguïstische kennis (*emergent literacy* ofwel ontluikende geletterdheid) die voor echt lezen en schrijven relevant is. Het gaat niet alleen om kennis van lettervormen, -namen of leesafspraken. Ook mondelinge taal/woordenschat en kennis van geschreven taal zijn in deze fase belangrijk. Kinderen die problemen hebben met de lees- en schrijfontwikkeling moeten op dit moment al sociaal-emotionele ondersteuning krijgen.

Lezen begint op schoot en niet op school

Een jong kind is enorm bezig met mondelinge taal. Interesse voor het geschreven woord heeft het wel door prentenboeken die worden voorgelezen, maar die komt niet uit het kind zelf. Zij is het resultaat van de interacties tussen volwassene en kind. In de voorschoolse periode is het daarom van belang dat peuterleidsters deze interacties bevorderen door gerichte activiteiten. Door kinderen te laten kennismaken met geschreven taal krijgen ze een idee over de betekenis die lezen en schrijven voor hen kan hebben. Wat ze precies leren over de geschreven taal hangt af van de plaats die lezen en schrijven in de dagelijkse routines en rituelen innemen en de interacties die daarbij plaatsvinden.

Uit onderzoek blijkt dat er een samenhang is tussen voorlezen en taalontwikkeling en leesvaardigheid. Voorlezen blijkt één van de belangrijkste activiteiten te zijn voor de ontwikkeling van de kennis die nodig is voor het verwer-

HUMANTOUCHPHOTO

Voor kinderen met weinig voorleeservaring thuis is het belangrijk dat zij in de voor- en vroegschoolse periode ontdekken dat lezen leuk is.

ven van leesvaardigheid. Volgens een onderzoekster als Anna Bus begint lezen op schoot en niet op school. Ouders die hun kinderen veel voorlezen, verhogen de kans dat die zelf probleemloos leren lezen. En dan gaat het niet alleen om begrijpend lezen, maar ook om de techniek van het lezen zelf. Het toverwoord is 'betekenis'. Pedagogen hebben zich volgens Bus te lang eenzijdig gericht op de fonetische aspecten van lezen. Maar de relatie tussen voorlezen en leren lezen laat zich niet alleen verklaren door tekstbegrip. Met andere woorden, kinderen leren door voorlezen niet alleen teksten beter begrijpen, maar breiden ook hun woordenschat uit en leren de betekenis van geschreven taal. Bus en anderen stellen dat de bekendheid met een woord de correcte verklanking van letters en het vinden van het juiste klankpatroon ondersteunt. De betekenis faciliteert het snel benoemen van letters en lettergroepen. Voorlezen is daarom een belangrijk onderdeel van leren lezen: het bevordert het begrip van de betekenis van woorden, zins- en verhaalstructuren. Voor potentieel dyslectische kinderen is het nog belangrijker om vroeg met voorlezen te beginnen: die kunnen hun problemen met het herkennen en verklanken van lettercombinaties compenseren door sterker te leunen op betekenis.

FINETUNING

Voor kinderen met weinig voorleeservaring thuis is het belangrijk dat zij in de voor- en vroegschoolse periode ontdekken dat lezen leuk is. Wanneer zij plezier beleven aan voorlezen, ontwikkelen zij een positieve leeshouding en een sterke leesmotivatie. Dit laatste is eveneens een belangrijke voorwaarde voor de ontwikkeling van de leesvaardigheid. Peuterleidsters en kleuterleerkrachten weten dat vooral taalzwakke kinderen niet altijd begrijpen wat er wordt voorgelezen. Dit komt niet alleen doordat ze weinig erva-

ring hebben met boeken. Ook de belevingswereld van kinderen verschilt en zij hebben niet allemaal een even grote woordenschat. Bij sommige kinderen kan daarom nauwelijks sprake zijn van voorleesplezier. De leidster of leerkracht kan proberen dat plezier te vergroten door hen actief te betrekken bij het boek. Snow stelt dat kinderen met een taalachterstand bovendien gediend zijn bij een verrijkte taalomgeving. In de voorschoolse periode kunnen prentenboeken daarin goed voorzien. Niet zozeer door ze voor te lezen, maar door erover te praten en door open vragen te stellen. Snow duidt dit aan met 'finetuning' en 'cognitive challenge'. 'Finetuning' betekent dat men het taalaanbod afstemt op wat het kind al weet en 'cognitive challenge' houdt in dat het taalaanbod net boven het niveau van het kind moet liggen, zodat het in zijn denkvermogen wordt geprikkeld. Dit interactief voorlezen levert een positieve bijdrage aan de woordenschat van kinderen. En een grote woordenschat blijkt weer een positieve invloed te hebben op het leren lezen. Deze en andere vaardigheden die de effectiviteit van taalstimulering bij leidsters en leerkrachten vergroten, zijn verwerkt in de door Sardes en het Expertisecentrum Nederlands ontwikkelde Taallijn VVE. Deze Taallijn sluit aan bij principes en materialen van interactief taalonderwijs. Peuterspeelzaalleidsters en leerkrachten die met de Taallijn VVE werken, stellen dat hun rol er wezenlijk toe doet bij het verminderen van taalachterstand. Dit blijkt uit een door Bureau Oberon verricht evaluatieonderzoek. De ervaring dat hun kennis en interactievaardigheden er wezenlijk toe doen, werkt door in het functioneren van de leidsters en leerkrachten. Zij zijn ook meer bereid hun handelen te verbeteren. En dat heeft op zijn beurt weer een positief effect op de verwachtingen die zij hebben van deze kinderen, wat de interactie met de kinderen en het niveau van hun taalontwikkeling positief beïnvloedt. Kortom, leesplezier voor twee.

